

Klooster tegen de leegloop

Niels de Jong: 'De kunst is om van een klooster een community te maken.'

Werry Crone

Johan ter Beek: 'Een stadsklooster is de plek waar de toekomst van de kerk wordt veiliggesteld.'

Werry Crone

Nu protestants Nederland krimpt en vergrijsd, zoeken pioniers naar nieuwe wegen voor de kerk. In Rotterdam en Utrecht dromen ze van een 'stadsklooster': een gebouw met appartementen en een meditatie ruimte. 'En een grand-café met fairtradekoffie en boeken.'

SJOERD WIELENGA

De tuin van de in 1933 gebouwde Prinsekerk in het centrum van Rotterdam staat in bloei. Binnen, in de riante kerkzaal, schijnt licht door de gebrandschilderde ramen. Het orgel speelt - voor wie is niet duidelijk, want de kerk is leeg op

deze doordeweekse dag. Op zondag is dat niet heel anders. De vergrijsde wijkgemeente van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) is zo klein geworden, dat de vijftig zielen voor de kerkdienst uitwijken naar een bijzaal.

Als het aan PKN-predikant Niels de Jong ligt, komt er in 2013 op deze plek een 'stadsklooster' dat niet alleen op zondag open is. Hoewel De Jong in dit stadium "nog meer vragen dan antwoorden" heeft, worden de contouren van zijn droom langzaam duidelijk. "De Prinsekerk moet een plek van spiritualiteit, maatschappelijke betrokkenheid en toerusting worden, net zoals oude kloosters dat waren."

Onder de noemer 'stadsklooster', zegt De Jong, is veel mogelijk. Van een stiltemoment op woensdagavond tot een biechtgesprek op zaterdagmiddag. "Maar ik denk ook aan een grand-café met fairtradekoffie en boeken. Of het aanbieden van trainingen. We willen vanuit het klooster de wijk dienen, door bijvoorbeeld iemand met z'n tuin te helpen."

Anders dan in de traditionele kloosters, zal er in Rotterdam geen ruimte zijn om gasten te laten overnachten. De Prinsekerk is een gemeentelijk monument en De Jong verwacht niet dat hij een vergunning zou krijgen voor een complete verbouw van het pand. "Maar zo'n twintig mensen die hier in een straal van vijfhonderd meter wonen, kunnen zich committeren aan het klooster. Zij geven het gebouw een ziel door maaltijden, retraites en andere activiteiten te organiseren. De kunst is om er een community van te maken."

Het Rotterdamse idee staat niet op zichzelf. Ook op andere plaatsen in Nederland ontstaan nieuwe stadskloosters. Hoewel de initiatiefnemers elkaar vaak kennen, werken ze niet nauw

samen.

Zo wil de christelijke gereformeerde kerk Via Nova in Amsterdam stadsklooster 'De Warmoestuin' vestigen in het klooster aan de Warmoesstraat, dat de Zusters Augustinessen verlaten hebben. In Amersfoort bezint Hans van der Lee (oud-directeur van hulporganisatie Compassion) zich op een stadsklooster dat zich moet richten op dak- en thuisloze (zwerf)jongeren. Er is nog geen locatie gevonden.

In Utrecht kan theoloog Johan ter Beek 'morgen een stadsklooster starten', maar het is nog zoeken naar een geschikte locatie. Ter Beek is beheerder van het 'internetklooster' 'De Zevende Regel'. Zijn stadsklooster moet een christelijke leefgemeenschap worden, waar ook gasten kunnen logeren. Ter Beek: "Onze leefgemeenschap kan gedragen worden door een aantal gezinnen en alleenstaanden. Deze mensen hebben gewoon hun baan, maar wonen in het stadsklooster en organiseren bijvoorbeeld retraites en trainingen. Zo'n gemeenschap kan ook de wijk ondersteunen."

Er is behoefte aan dergelijke kloosters, denkt Ter Beek, omdat de traditionele kerk met haar wijkgemeentes en parochies 'failliet' is. Het stadsklooster is een manier om de toekomst van de kerk veilig te stellen. "Er zijn te weinig kerkgangers in woonwijken om nog te kunnen spreken van een presente kerk. De kerk in de toekomst zal bestaan uit netwerkachtige huiskerken. Een leefgemeenschap of stadsklooster vormt de solide basis naast deze huiskerken. Dat is beter dan een traditionele wijkkerk die een keer in de week op zondag open is."

Ook Niels de Jong denkt dat er iets moet veranderen om de leegloop van de kerk een halt toe te roepen. Maar in tegenstelling tot Ter Beek

geloof hij niet dat de kerk failliet is. "Er gaan nog veel mensen naar de kerk en er komen daar nog steeds mensen tot geloof. Maar er moet iets veranderen, anders sterft de kerk uit. Dus het is en-en, en niet of-of. Een stadsklooster kan een mooie aanvulling zijn op de kerk."

Daarom wil De Jong met zijn stadsklooster samenwerken met de wijkgemeente van de Prinsekerk en het missionaire initiatief Noorderlicht - waar voornamelijk hoogopgeleide twintigers komen - waarvan hijzelf de predikant is. "Die drie moeten elkaar bevruchten."

De plannen voor de nieuwe stadskloosters komen van protestantse christenen, die naar eigen zeggen willen handelen volgens de boodschap van Jezus' Bergrede. Niels de Jong: "Jezus Christus moet centraal staan: wie Hij is, wat Hij heeft gedaan. We gaan uit van thema's als het Koninkrijk van God, verzoening en vergeving. Het stadsklooster is niet voor ieder wat wils; de ene keer wat boeddhistisch en de andere keer weer wat anders. Het is echt christelijk. Maar iedereen is welkom: als je alleen een kaarsje aan wilt steken, dan vallen we je niet lastig."

Johan ter Beek: "Ik geloof in een theologie die de nadruk legt op het idee dat christenen een alternatieve samenleving vormen op basis van het leven van Jezus."

De vraag dringt zich op of de protestantse kloosteroprichters samenwerking hebben gezocht bij al bestaande rooms-katholieke kloosters. Ter Beek: "Dat hebben we niet gedaan omdat we vanuit andere motieven een stadsklooster willen starten. Veel rooms-katholieken hebben een oude, spirituele traditie en veel oecumenische kloosters zijn gestart in de jaren zeventig en tachtig. Die hebben een langdurig rijpingsproces ondergaan. Wij zijn meer pioniers die nieuwe vormen van kerk-zijn met een missionair karakter willen starten."

Ook in Rotterdam is samenwerking

niet gezocht. De Jong: "Dat is niet zozeer principieel maar vooral pragmatisch. Er is geen ander klooster in de buurt. Maar ik kan me best voorstellen dat we kunnen werken met een katholiek klooster in de wijde regio waar bijvoorbeeld onze gasten kunnen overnachten." De vrijwilligers die zich - al dan niet in een woongemeenschap - aan de nieuwe stadskloosters moeten committeren, hoeven niet per se van protestantse huize te zijn. Kloostergasten ook niet. De Jong: "Iedereen die zich kan vinden in onze christelijke uitgangspunten is welkom."

De grote vraag is hoe de plannen bekostigd gaan worden. De PKN wil volgens De Jong in Rotterdam niet fors investeren, omdat ze op de Kop van Zuid al een groot missionair project heeft. De Jong gaat daarom op zoek naar fondsen die in het project willen investeren. "Maar ik wil ook activiteiten organiseren die geld opleveren om onze activiteiten te kunnen bekostigen. Bedrijven kunnen hier een toerustingdag houden, waarbij er ook een moment van meditatie mogelijk is. Veel organisaties zijn tegenwoordig met spiritualiteit bezig."

Johan ter Beek: "Ons stadsklooster moet selfsupporting worden. De mensen die er wonen brengen hun eigen geld in. Maar ik hoop dat de PKN bereid is hierin te investeren, omdat een stadsklooster de plek is waar de toekomst van de kerk wordt veilig gesteld."

Als het aan Ter Beek ligt, kunnen leegstaande kerken voor een deel worden omgebouwd tot appartement. "De leefgemeenschap huurt die appartementen en je houdt dan een kapel over voor een viering en een zaal voor een trainingsruimte. De PKN wil dat er honderd kerkelijke pioniersplekken komen. Het zou toch mooi zijn als daar minstens vijftien van stadsklooster worden?"

Niels de Jong: "Hier in Rotterdam zitten we vijfhonderd meter van het Centraal Station. Maar je hoort hier in de kerk niets van het stadsleven

buiten. Dat maakt deze plek uniek voor een stadsklooster. Midden in de stad kom je tot rust."

'Pas op wat je vraagt'

"Ik geloof niet dat stadskloosters de enige toekomst van de kerk zijn", zegt Stefan Paas, bijzonder hoogleraar kerkplanting en vernieuwing aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. "Maar ze zijn zeker een belangrijke kleur in het palet." Volgens Paas zijn in onze samenleving wezenlijke zaken van christen-zijn 'ontkoppeld'. "Viering en aanbidding doen we in de kerk en de dienst aan de samenleving doen we via organisaties. In kloostergemeenschappen worden die elementen op een natuurlijke manier dicht bij elkaar gehouden. Een risico is dat het energieniveau van medewerkers niet op peil gehouden wordt en de gemeenschap na een paar jaar opgeheven wordt. Stadskloosters moeten zich dus afvragen: hoe intensief maken we het? Hoeveel vragen we van mensen? Wat krijgen ze ervoor terug? Daar valt of staat het mee."

"Ik geloof in een theologie die de nadruk legt op het idee dat christenen een alternatieve samenleving vormen op basis van het leven van Jezus'.,,

"Er gaan nog veel mensen naar de kerk en er komen daar nog steeds mensen tot geloof. Maar er moet iets veranderen, anders sterft de kerk uit.',,